

Tento materiál vznikl v rámci projektu *Inovace studijního programu Pastorační a sociální práce ETF UK (CZ.2.17/3.1.00/33279)* spolufinancovaného z prostředků Evropského sociálního fondu, státního rozpočtu České republiky a rozpočtu hlavního města Prahy.

Evropský sociální fond – Operační program Praha Adaptability
Praha & EU: Investujeme do vaší budoucnosti

Základy práva I – učební materiál

Právní stát a jeho principy v ústavním pořádku České republiky

Moderní stát vyjadřuje přívlastkem moderní svoji odlišnost od starověkého a středověkého státu a je výsledkem dlouhého vývoje, který postupně modifikoval formy státu, strukturu jeho institucí a rovněž jeho základní funkce. V průběhu tohoto vývoje se současně utvářela a precizovala stěžejní idea, s níž je moderní demokratický stát spojován, totiž idea právního státu.

Právní stát – tímto slovním spojením se v dnešním právu, státovědě nebo politologii vyjadřuje, že se jedná o **stát, který je svým právem vázán a kde právo vládne jako závazný regulativ pro výkon státní moci**. Toto právo musí splňovat určité kvalitativní předpoklady, nemůže to být jakýkoli soubor právních norem, byť by se daný stát tímto souborem právních norem řídil a považoval je za závazné. Existuje velký počet států, v nichž právo hraje důležitou roli a takové státy se právem při výkonu státní moci řídí, avšak těžko bychom tyto státy označili za právní státy.

Historické kořeny pojmu právní stát

Myšlenky vlády práva, resp. zákona mají poměrně bohatou tradici již v antice. Za všechny můžeme jmenovat Platónovu *Zákony* či Aristotelovu *Etiku Nikomachovu*.

Zatímco ve svém vrcholném díle *Ústava* je Platón přesvědčen, že ti nejlepší z lidí jsou schopni racionálního vhledu do fungování společnosti a tito by měli vládnout všem ostatním, neboť jako lidé absolutně rozumní a spravedliví mají za účelem zajištění politické spravedlnosti dostat absolutní moc, tak ve svém posledním díle - v *Zákonech* - lze sledovat značný posun v jeho myšlení. Skepse ohledně možnosti nalézt osvícené vládce se projevuje v zásadním zvýraznění úlohy zákona a mimo jiné se v *Zákonech* můžeme dočíst, že zákon je neomezeným pánem nad vládci a vládci jsou jen poslušnými poddanými ve službách zákona.

Aristoteles pak v *Etice Nikomachově* říká, že „proto nenecháváme vládnouti člověka nýbrž zákon, poněvadž člověk vládne ve svůj prospěch a stává se tyranem.“

Zkušenost antického člověka opravdu byla taková, že vláda – ať už jakákoli – demokratická či aristokratická – se může velmi snadno zvrhnout v tyranii a k moci se může lehce dostat člověk, který vše podřídí svým vlastním cílům na úkor cílů obecným

Nejen tyto ale i myšlenky dalších antických myslitelů o vázanosti právem tedy ukazují, že už antika si byla vědoma důležitosti zákonů pro stabilitu a zdárný vývoj obce, ovšem pokud se blíže seznámíme s myšlením právě třeba Platóna a Aristotela, zjistíme, že v jejich učení je i řada velmi podivných a místy až odpudivých prvků a skutečné základy moderního chápání právního státu je třeba hledat až v myšlení pozdějším, především pak v myšlení 18. a 19. století.

Právní stát X vláda práva

Není třeba rozebírat jednotlivé autory, kteří se problematikou právního státu zabývali, avšak je třeba zmínit dva základní směry, kterým se myšlení o právním státě ubírá:

- a) kontinentálně evropská koncepce právního státu
- b) angloamerická koncepce vlády práva

Rozdílný vývoj kontinentálně evropského právního státu od jeho anglo-amerického protějšku souvisí zejména s rozdílným společenským a politickým vývojem státu a společnosti a odlišně se vyvíjející právní kulturou

ad a) Kontinentální koncepce právního státu (něm. Rechtsstaat, fr. état de droit)

Navazuje na ideály osvícenství a Velké francouzské revoluce. Podle Deklarace práv člověka a občana se lidé rodí a zůstávají svobodní a rovni ve svých právech. Deklarace dále specifikuje základní přirozená práva člověka, mezi něž zařadila svobodu, vlastnictví, bezpečnost a právo na odpor proti útlaku. **Do centra pozornosti je tak tedy postaven svobodný občan se svými právy a svobodami.**

Druhým zdrojem je pak kantovské dělení přirozeného a pozitivního práva. Zatímco přirozené právo je právem apriorním, nepodléhajícím změnám, neboť je nezávislé na vůli zákonodárce, tak pozitivní (psané) právo je historické, dočasné, změnám podléhající. Obě práva je třeba uvést do souladu. V Kantově pojetí je pak právní stát garant svobody – základního přirozeného práva každého, kdo rozvíjí v občanské společnosti svoje přirozené vlohy. Jeho funkcí je ochrana právního řádu a jeho uskutečňování. Jedinou povinností právního státu je zabezpečení právní jistoty každého jednotlivce.

To jsou východiska kontinentálního pojetí právního státu, samotnou doktrínu pak v polovině 19. století teoreticky rozpracovali němečtí pozitivističtí právníci.¹ **Základní**

---

¹ Právní pozitivismus je směr právního myšlení vzniklý v polovině 19. století. Právo je dle této právní školy totožné se zákonem (a podzákonými předpisy, které jsou vydány na základě zákony, k jeho provedení a v jeho mezích). Právní pozitivisté polemizují se školou přirozenoprávní, která vychází z předpokladu existence nepsaného a neměnného práva, jež odpovídá lidské přirozenosti a je pozitivnímu právu nadřazeno. Pozitivisté zužují svůj teoretický zájem pouze na platné právo a pojem práva omezují na soubor norem vydaných a garantovaných státem. V právním státě platí zákonem (a zvláště ústavou) stanovená přesná pravidla pro činnost státních orgánů a všech veřejnoprávních subjektů, jakož i soukromých právnických a fyzických osob.

myšlenkou jejich koncepce je idea, že státní moc a její výkon musejí být důsledně vázány právem a že zasahování státu do života jedince se může uskutečňovat výlučně v souladu s ústavou a zákony. Základním pramenem je přitom zákon jako všeobecně závazný normativní právní akt.

Pozitivistickým pojetím právního státu otrásl vývoj v první polovině 20. stol., kdy se k moci dostává stalinismus, fašismus a nacismus. Pro tyto režimy a ideologie je charakteristický odpor k přirozenoprávnímu hodnotovému základu právního státu, zákon se stává sluhou státní moci, která zcela neguje základní lidská práva.

ad b) Angloamerická koncepce vlády práva (rule of law)

Angloamerická doktrína se vytvářela v atmosféře odlišné právní kultury a rozdílného politického systému. Při jejím formování sehrál významnou roli zejména angloamerický liberalismus zdůvodňující **liberálně chápaný ideál svobody a minimálního státu**. I v tomto politickém a právním systému se postupně zformulovala doktrína analogická kontinentálnímu právnímu státu, jež je označovaná jako „Rule of Law“ a překládá se jako „vláda práva“.

Zásadní místo zde náleží (na rozdíl od kontinentálního pojetí právního státu) soudům a soudcovské tvorbě práva. Dynamika společenských vztahů generuje neustálé střety zájmů a **ideál správného a spravedlivého se v této dynamice stále znovu hledá, přesněji hledá ho soudce při svém rozhodování**. Předem stanoveno je relativně málo jednoznačných pravidel a z toho vyplývá určitá nižší míra právní jistoty. Nebezpečí, že soudce bude podléhat zájmu jedné ze stran, by měla zabránit detailní procesněprávní úprava. Jednou ze zásadních doktrín této koncepce je právo na spravedlivý proces, na zachování řádného zákonného postupu (due process of law). Je zde rovněž zaveden a široce uplatňován porotní systém, na základě kterého se rozhoduje podle nejlepšího vědomí a svědomí členů poroty.

Základní principy právního státu

Jak bylo zmíněno výše, koncepce kontinentálního právního státu prošla v 1. polovině 20. století značným otřesem, neboť totalitní režimy se dostávaly k moci často zcela legálním způsobem, v souladu s platnými zákony („stačí dodržování formálních pravidel tvorby právních norem, obsah pak může být jakýkoli“), proto se po druhé světové válce vytváří **materiální koncepce právního státu** (jako protiklad k formálnímu právnímu státu, jež umožnil výše uvedené negativní jevy). Mezi základní jeho principy patří:

1, suverenita lidu – ztělesňuje v sobě svrchovanost občana a jeho prioritu před státem. Vyjadřuje zásadu, že **legitimním zdrojem svrchované státní moci je vždy lid**. Státní moc možno vykonávat jedině prostřednictvím orgánů od lidu odvozených. Tato zásada je vyjádřena v článku 2 odstavci 1 Ústavy:

čl.2

(1) **Lid je zdrojem veškeré státní moci**; vykonává ji prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní.

Pozitivistickoprávní školu je třeba vnímat jako součást snah stabilizovat výsledky buržoazně revolučních změn v hospodářsky rozvinutých společnostech, k nimž došlo v první polovině 19. století.

(2) Ústavní zákon může stanovit, kdy lid vykonává státní moc přímo.

(3) Státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon.

(4) Každý občan může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.

Není zde sice explicitně řečeno „lid je suverénní“, nicméně smysl formulace je zcela jednoznačný. Není zde tedy žádná jiná moc, která by měla jiný zdroj nežli lid – např. šlechta, panovník, proletariát, církev, či politická strana.²

Státní moc je možno vykonávat jedině prostřednictvím orgánů od lidu odvozených přímo (lid volí parlament) **nebo zprostředkovaně** (lidem volený parlament volí prezidenta), a tím legitimovaných k jejímu výkonu. Odchytkou od tohoto pravidla je způsob výkonu státní moci přímo lidem samotným (čl. 2 odst. 2 – viz výše) – tedy pokud se lid vyjádří k určité věci přímo prostřednictvím referenda.³

Z principu suverenity lidu vyplývá tedy to, že zdrojem svrchované státní moci je vždy lid a státní orgány nemohou vykonávat moc, která by nepocházela od lidu.

2, Záruky základních lidských práv a svobod

Tento princip velmi úzce souvisí s principem předchozím. Nadřazenost občana nad státem dokládá a stvrzuje existence ústavního kodexu základních lidských práv a svobod politických práv občanů, o kterých čl. 1 Listiny říká: „Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezczizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné“. **Důležitost lidských práv v právním státě zakotvuje i čl. 1 Ústavy, když jako jednu ze základních charakteristik České republiky uvádí, že je „demokratickým právním státem založeným na úctě k právům a svobodám člověka a občana“.**

Právní stát lidská práva a základní svobody nejen ústavně zakotvuje, ale poskytuje právním subjektům i efektivní ochranu těchto práv a svobod před nezákonnými zásahy jiných právních subjektů a státu do těchto práv a svobod a vytváří podmínky pro jejich reálné naplnění.

---

² Např. Ústava z roku 1960 stanovila, že zdrojem veškeré moci není lid jako celek, ale pouze „pracující lid“: čl.2

(1) *Veškerá moc v Československé socialistické republice patří pracujícímu lidu.*

³ Ve skutečnosti, že v Česku doposud nebyl přijat ústavní zákon o **referendu**, lze spatřovat jedno velké nenaplnění ústavního pořádku (s referendem počítá rovněž i Listina základních práv a svobod, která ve svém článku 21 odstavci 1 říká: „Občané mají právo podílet se na správě veřejných věcí přímo nebo svobodnou volbou svých zástupců“). Doposud byl přijat pouze zákon o místním referendu (zákon č. 298/1992 Sb.), který upravuje referendum na úrovni obcí. Celorepublikové referendum se sice v minulosti již jednou konalo, a to sice o vstup České republiky do Evropské unie, avšak to bylo referendum jednorázové (ad hoc), upravené zvláštním zákonem, přičemž tento zákon nelze využít pro jakékoli další referendum.

Úcta k lidským právům je pak východiskem pro rozhodování orgánů států, což dokládá např. i čl. 85 odst. 2 Ústavy, v němž je obsažen slib ústavního soudce:⁴
Čl.85

(1) Složením slibu do rukou prezidenta republiky se soudce Ústavního soudu ujímá své funkce.

(2) Slib soudce Ústavního soudu zní: "Slibuji na svou čest a svědomí, že **budu chránit neporušitelnost přirozených práv člověka a práv občana**, řídit se ústavními zákony a rozhodovat podle svého nejlepšího přesvědčení nezávisle a nestranně."

(3) Odmítne-li soudce složit slib nebo složí-li slib s výhradou, hledí se na něho, jako by nebyl jmenován.

3, Princip dělby moci

Dělba moci je vyjádřením požadavku směřujícího k zabránění koncentrace a zneužití moci, která by mohla vést ke zvlí, bezprávi a faktickému popření právního státu. K řádnému výkonu státní moci a její kontrole pak slouží zejména uplatnění mechanismu dělby moci teoreticky formulovaného Ch. Montesquieum ve svém díle Duch zákonů z roku 1748.

Ten rozdělil státní moc na moc **zákonodárnou**, **výkonnou** a **soudní**, přičemž jednotlivé moci jsou navzájem samostatné, oddělené a nezávislé, vykonávané v jednotlivých oblastech odlišnými jedinci nebo sbory za účelem zabránit zneužití státní moci a umožnit její kontrolu.

Princip dělby moci se často spojuje se systémem vzájemných brzd a vyvažování, jenž má zabránit tomu, aby jedna z mocí mohla získat dominantní postavení a tohoto postavení zneužít. V systému (nejen české) parlamentní republiky je tento princip poněkud oslaben – např. v USA je samostatně volen prezident (představitel výkonné moci) i Kongres (zákonodárná moc), zatímco v Česku volí prezidenta parlament, nikoli přímo lid.

Stručná charakteristika jednotlivých mocí:

a) zákonodárná moc – rozumí se pravomoc vydávat prvotní právní předpisy – tedy zákony. Tato moc přísluší dvoukomorovému parlamentu. Ústava mu světuje vedle moci zákonodárné rovněž i moc ústavodárnou.

b) výkonná moc – orgány mocí výkonné jsou Ústavou a zákony nadány k tomu, aby prováděly, vykonávaly státní moc, zejména aby prováděly zákony. Podle Ústavy tvoří výkonnou moc prezident a vláda. ČR je založena na kontinentálním principu parlamentní formy vlády, proto je moc výkonná, resp. její část – vláda – ústavně odpovědná moci zákonodárné, resp. opět její části – Poslanecké sněmovně.

---

⁴ V tomto slibu ústavních soudců jsou zdůrazněna přirozená práva (zmnil jsem je i výše v souvislosti s Kantem), tedy práva, jejichž existence nezávisí na nějakém písemném vyjádření v zákoně, která existují nezávisle na vůli člověka či zákonodárce; jejich zdrojem může být Bůh, jiní považují za jejich zdroj lidskou přirozenost. Jejich význam je zde podtržen skutečností, že jsou zmíněna na prvním místě ještě před ústavními zákony.

c) moc soudní je pak představována nezávislými soudy, které v systému kontinentálního práva právo netvoří, nýbrž „pouze“ nalézají. Jsou povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům. Jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy.

4, Vázanost státu právem (zásada legality)

Povaha právního státu vyžaduje, aby všechny formy státní moci byly limitovány ústavou a zákony. Již u principu suverenity lidu jsme zmínili článek 2 odst 3, podle kterého je **státní moc možno uplatňovat jen v případech v mezích a způsoby, které stanoví zákon**. Moc zákonodárná je vázána ústavou, moc výkonná a soudní ústavou a zákony. Tento požadavek však sám o sobě není dostačující; jde o to, aby

a) **v právním státu právní normy svými ustanoveními obsahově limitovaly míru zásahů státní moci do sféry svobody občanů**, zejména pak do oblasti lidských práv, zakazovaly státním orgánům uplatňovat určité pravomoci, resp. je uplatňovat určitým postupem,

b) na druhou stranu však **musí upravovat určité sféry společenského života důležité pro fungování právního státu** (např. pravidla volného trhu, oblast sociální politiky apod.).

Právní stát tedy takto vystupuje jednak jako vyjádření liberálních snah o minimální stát, který nijak netlumí aktivity občanské společnosti, avšak při zajištění veřejných zájmů občanů a společnosti. **Míra svobody občanů přitom ale představuje prvotní kritérium a hledisko právního státu. Veškeré státní moc je vázána úctou k právům a svobodám člověka a občana, což je vyjádřeno hned v čl. 1 Ústavy:**

Čl.1

(1) Česká republika je svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát **založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana**.

(2) Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva.

Jak již bylo zmíněno výše, tak řada autoritářských či dokonce totalitních režimů se k moci dostala zcela legální cestou za dodržování stávajících platných zákonů, přičemž posléze začala nabourávat základní principy demokratického státu. Tomu mají zabránit ustanovení, která odkazují nad oblast „pouhých“ zákonů, jak je tomu např. v článku 9 Ústavy:

Čl.9

(1) Ústava může být doplňována či měněna pouze ústavními zákony.

(2) **Změna podstatných náležitostí demokratického právního státu je nepřípustná.**

(3) Výkladem právních norem nelze oprávnit odstranění nebo ohrožení základů demokratického státu.

5, princip právní jistoty

Princip vyjadřuje možnost předvídat postup státních orgánů ve vztahu k právnímu subjektu a možnost předvídat při jejich rozhodování v konkrétním případě možné varianty rozhodnutí. **Znamená vyloučení nahodilosti a zvláště ze strany státních orgánů, což vytváří jistotu právního postavení občana.** V souladu s tímto principem by měly být právní normy dostatečně jasné, neměly by zahrnovat neurčité pojmy vágního obsahu, které by bylo možno vykládat různými způsoby. **Subjekt práva musí mít možnost zjistit, podle jakých pravidel se má, může nebo musí v daném okamžiku chovat.**

6, princip zákazu retroaktivity

Velmi úzce souvisí s předchozím principem. Právní normy by neměly působit zpětně do minulosti, výjimka stanovena pouze v Listině základních práv a svobod v oblasti trestního práva:
Čl.40

(6) Trestnost činu se posuzuje a trest se ukládá podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán. Pozdějšího zákona se použije, jestliže je to pro pachatele příznivější.

7, princip kontroly ústavnosti cestou ústavního soudu a zákonnosti cestou i obecných soudů

Tento princip je vyjádřen v následujících člancích Ústavy:

Čl.87

- (1) Ústavní soud rozhoduje
- a) o zrušení zákonů nebo jejich jednotlivých ustanovení, jsou-li v rozporu s ústavním pořádkem,
  - b) o zrušení jiných právních předpisů nebo jejich jednotlivých ustanovení, jsou-li v rozporu s ústavním pořádkem nebo zákonem,
- (...)

Čl.95

(1) Soudce je při rozhodování vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu; je oprávněn posoudit soulad jiného právního předpisu se zákonem nebo s takovou mezinárodní smlouvou.

(2) Dojde-li soud k závěru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem, předloží věc Ústavnímu soudu.

8, princip nezávislosti soudů a soudců

Je vyjádřen v čl. 81 a čl. 82 odst. 1 Ústavy a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod:

Čl.81

Soudní moc vykonávají jménem republiky nezávislé soudy.

Čl.82

(1) Soudci jsou při výkonu své funkce nezávislí. Jejich nestrannost nesmí nikdo ohrožovat.

(2) Soudce nelze proti jeho vůli odvolat nebo přeložit k jinému soudu; výjimky vyplývající zejména z kárné odpovědnosti stanoví zákon.

(3) Funkce soudce není slučitelná s funkcí prezidenta republiky, člena Parlamentu ani s jakoukoli funkcí ve veřejné správě; zákon stanoví, se kterými dalšími činnostmi je výkon soudcovské funkce neslučitelný.

Podaný výčet principů materiálního právního státu rozhodně nelze považovat za konečný, některé spolu velmi úzce souvisí, různí autoři mohou uvádět různě modifikované přehledy principů právního státu.

Moc zákonodárná, výkonná a soudní a jejich orgány; legislativní proces

Dělba moci - dělba moci je vyjádřením požadavku směřujícího k zabránění koncentrace a zneužití moc, která by mohla vést ke zvládnutí, bezpráví a faktickému popření právního státu; k tématu dělby moci viz také první přednáška

Čl.2 Ústavy

(1) Lid je zdrojem veškeré státní moci; vykonává ji prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní.

Moc zákonodárná

Ústavní úprava postavení a fungování parlamentu obsažena zejména v hlavě druhé, tj. v článcích 15 – 53, ale i na dalších místech.

Při tvorbě ústavy zvolena forma dvoukomorového parlamentu.

Zákonná úprava fungování obou komor je obsažena v zákoně číslo 90/1995 Sb., **o jednacím řádu Poslanecké sněmovny** a v zákoně č. 107/1999 Sb., **o jednacím řádu Senátu**.

Zákon o zásadách jednání a styku Poslanecké sněmovny a Senátu (tzv. stykový zákon) – měl by obsahovat zejména proceduru svolání společné schůze komor, volbu prezidenta na společné schůzi komor a součinnost komor při projednávání návrhů zákonů a mezinárodních smluv. **Navzdory čl. 40 Ústavy doposud nebyl přijat.**

Hodnotíme-li postavení nejvyšších orgánů ČR, můžeme konstatovat, že Česká republika je **parlamentní republikou** – jediným přímo voleným ústředním orgánem je Parlament, od jehož složení, resp. od složení Poslanecké sněmovny, je odvozeno složení vlády.

Rovnováha moci zákonodárné a výkonné není založena na tom, že jsou vytvářeny odděleně, nýbrž na tom, že vláda je odpovědná parlamentu, který je volen na časově omezené

období, je parlamentem odvolatelná (institut vyslovení důvěry a vyslovení nedůvěry) a přitom parlament je rozpustitelný.

Komorou, která kontroluje vládu, je Poslanecká sněmovna (PS) – jednak prostřednictvím vyslovení důvěry, jednak prostřednictvím řady dalších mechanismů.

Prezident jako součást výkonné moci je zejména způsobem své volby závislý na parlamentu.

Zákonodárna pravomoc – je základní funkcí parlamentu, pouze ten má výlučné právo přijímat zákony, tedy primární všeobecně závazné právní předpisy.

Další pravomoci – vyjadřovat souhlas s mezinárodními smlouvami
pravomoc PS přijímat státní rozpočet
pravomoci týkající se bezpečnosti státu, vyhlášení válečného stavu, souhlas s vysláním ozbrojených sil mimo území státu apod.)
kreační a kontrolní pravomoci (volba prezidenta, vláda odpovědná PS, žaloba senátu pro velezradu atd.)
komunikační funkce – parlament se může vyjadřovat k jakékoli otázce, usnášet se na různých doporučeních vládě, požadovat vypracování určitých dokumentů vládou apod.

Dvě komory parlamentu:

a) Poslanecká sněmovna

200 poslanců, voleni na čtyři roky

Možnost rozpuštění – viz čl. 35

Zasedání trvá po celé volební období, zasedání musí svolat prezident nejpozději na 30. den po volbách, pokud ne, sejde se tento 30. den; zasedání se skládá z jednotlivých schůzí, jejichž svolání je v pravomoci předsedy PS (naplánováno dopředu, vedle toho i mimořádné schůze, pokud o to požádá pětina členů komory)

Schůze komor jsou veřejné, ale PS se může usnést, že schůze nebo její část bude neveřejná, **hlasování o zákonech je vždy veřejné**

b) Senát

81 senátorů, voleni na 6 let, každé dva roky se volí 1/3 senátu (27 senátorů)

Senát má stálé zasedání, neboť senát se obnovuje vždy z jedné třetiny a je nerozpustitelný
Schůze svolává předseda Senátu

Usnášení komor a hlasování (čl. 39)

Kvorum pro běžné usnesení sněmovny je přítomnost jedné třetiny členů

Většina potřebná k přijetí ústavního zákona (kvalifikovaná většina) – viz čl. 39 odst. 4

Status poslance a senátora

- mandát vzniká zvolením, náhradník poslance okamžikem uprázdnění mandátu.

- povinnost složit slib – čl. 23
- zánik mandátu – č. 25
- obsah mandátu – volný mandát – čl. 26, osobně, nelze zastoupení
- právo účastnit se jednání, právo požadovat informace od členů vlády
- zvl. oprávnění podávat interpelace - čtvrtek odpoledne, forma kvalifikovaného dotazu položeného členem P. = jedna z forem parlamentní kontroly vůči vládě. Ústně (2 minuty + 1 min. doplňující otázka) či písemně
- právo zdržovat se v parlamentních klubech – předsedové klubů určitá privilegia při jednání PS (mohou mluvit kdykoli o to požádají), finanční příspěvek, místnost v prostorách komory

Záruky výkonu mandátu

poslanecká imunita

a) tzv. indemnita – trestný čin vůbec nebyl spáchán čl. 27/1 a 2 Ústavy

b) procesněprávní imunita – čl. 27/4

Zákonodárny (legislativní) proces

- **upraven především v hlavě druhé – moc zákonodárná, čl. 41 - 52**

- moc zákonodárná patří Parlamentu, tedy oběma komorám, ty ale nejsou v rovném postavení, slabší úloha senátu

Subjekty zákonodárné iniciativy – čl. 41

preferencie vlády

Legislativní pravidla vlády – upravují postup vlády, ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy při přípravě právních předpisů, např. návrhů zákonů.

Moc výkonná

a) Prezident republiky

- postavení poněkud netypické, neboť je neodpovědný z výkonu funkce, avšak i v těch oblastech, kde za jeho rozhodnutí neodpovídá vláda (tzn. kde není k platnosti rozhodnutí třeba spolupodpisu předsedy vlády)

- na parlamentní republiku až neobvykle silné postavení, vyplývá z naší prvorepublikové tradice

- **neodpovědnost** = „nemusí skládat nikomu účty“, není nikdo, komu by se musel zodpovídat, kdo by ho mohl eventuálně odvolat apod.

- čl. 63 – pravomoci prezidenta, ke kterým je třeba spolupodpis předsedy nebo jím pověřeného člena vlády (odst. 4)

- postavení dotvářeno i tradicemi a obyčejí – např. slavnostní fanfáry, právo být uváděn vždy na prvním místě...

- imunita prezidenta – čl. 65

odpovědnost pouze za velezradu – čl. 65/2, čl. 87 odst. 1 písm. g)

Základní pravomoci: čl. 62 a 63

Vznik funkce – složením slibu, slib do rukou předsedy Poslanecké sněmovny

b) Vláda

- skládá se z předsedy, místopředsedů vlády a ministrů
- vyslovení důvěry – čl. 68 odst. 3 a 4
- vyslovení nedůvěry – čl. 72
- oprávnění vydávat nařízení vlády k provedení zákona – čl. 78

Moc soudní

a) **Ústavní soud** – 15 soudců, kteří jsou jmenováni na 10 let
- pravomoc – čl. 87, významná pravomoc rozhodovat o zrušení zákona nebo jeho jednotlivých ustanovení

b) soudy

- soustava soudů:

okresní soudy

krajské soudy

vrchní soudy (dva – Praha, Olomouc)

Nejvyšší soud (Brno)

Nejvyšší správní soud (Brno, vrcholný soudní orgán ve věcech správního soudnictví).

V Praze odlišné názvosloví: obvodní soudy (namísto okresních), městský soud (namísto krajského), podobně je v Brně Městský soud (namísto okresního).

Základní pojmy teorie práva

Ve společnosti funguje vícero normativních systémů, nikoli pouze právo (např. morálka, náboženství apod.), od neprávních normativních systémů se právo liší tím, že

- a) má státem stanovenou nebo uznanou formu (pramen práva),
- b) opírá se o státní donucení (zákonné prostředky státních orgánů, které používají v případě porušování práva),
- c) státní moc zabezpečuje jednotu práva na daném státním území.

Norma obecně - v nejširším slova smyslu vyjádřením toho, co býti má.

Právní norma – státem vydávané a jím chráněné obecně závazné pravidlo chování, které zakládá práva pro účastníky společenských vztahů určitého druhu a ukládá jim právní povinnosti

Znaky právní normy:

- a) Normativnost – příkazy, zákony, oprávnění
- b) Závaznost – subjekt právního vztahu si nemůže rozhodovat o tom, zda-li pravidlo chování dodrží, či nikoliv.
- c) Obecnost – znamená to, že se vztahuje na neurčitý počet případů k neurčitému počtu subjektů.
- d) Státní donucení – je znak právní normy, který ji odlišuje od ostatních norem
- e) Státem stanovená forma – publikováno ve formě zákona, ústavy, vyhlášky.

Právní norma je označení pro jeden obecný příkaz, zákaz nebo dovolení vyplývající z právního řádu včetně nástrojů a zmocnění k jeho dosažení nebo vymáhání. Zpravidla právní předpis (například zákon, vyhláška apod.) obsahuje mnoho právních norem, některé právní předpisy neobsahují žádnou právní normu (například deklarativní zákony, jako je lex Beneš nebo zákon o protiprávnosti komunistického režimu) nebo obsahují jen neúplné právní normy.

Tzv. lex Beneš jako příklad zákona neobsahujícího žádnou právní normu:

ZÁKON č. 292/2004 Sb. ze dne 13. dubna 2004 o zásluhách Edvarda Beneše

Parlament se usnesl na tomto zákoně České republiky:

§ 1

Edvard Beneš se zasloužil o stát.

§ 2

Tento zákon nabývá účinnosti dnem jeho vyhlášení.

Obvykle není právní norma v předpise uvedena jako souvislá část textu, ale je třeba ji z různých částí textu nebo různých předpisů extrahovat.

Časová působnost právních norem

Tři důležité okamžiky z hlediska počátku působení právní normy – schválení, platnost a účinnost.

V okamžiku **schválení** zákonodárcem již norma existuje, ví se o ní, avšak ještě není součástí platného právního řádu, **platnou** se stává až okamžikem publikace (resp. vyhlášení = synonyma, objevuje se i výraz rozeslání). Takto to stanovuje čl. 52 Ústavy: K platnosti zákona je třeba, aby byl vyhlášen. Způsob vyhlášení stanoví zákon. Tímto zákonem je zákon č. 309/1999 Sb. o sbírce zákonů a sbírce mez. smluv.

V § 3 stanovuje, kdy se zákon stává **účinným**:

§ 3

Platnost a účinnost právních předpisů

(1) Právní předpisy nabývají platnosti dnem jejich vyhlášení ve Sbírce zákonů.

(2) Dnem vyhlášení právního předpisu je den rozeslání příslušné částky Sbírky zákonů, uvedený v jejím záhlaví.

(3) Pokud není stanovena účinnost pozdější, nabývají právní předpisy účinnosti patnáctým dnem po vyhlášení. Vyžaduje-li to naléhavý obecný zájem, lze výjimečně stanovit dřívější počátek účinnosti, nejdříve však dnem vyhlášení.

(4) Právní předpisy uvedené v § 1 odst. 1 písm. d) a e) mohou být vyhlášeny nejdříve dnem, v němž je vyhlášen zákon, k jehož provedení jsou vydány; účinnosti mohou nabýt nejdříve dnem, k němuž nabývá účinnosti zákon, k jehož provedení jsou vydány.

Dobu mezi platností a účinností zákona nazýváme **legisvakanční lhůtou** („prázdniny zákona“). Obecně je tedy tato lhůta 15 dnů. Pokud je jiná, bude uvedena jako úplně poslední paragraf zákona na samém konci – viz např. správní řád.

Až účinná právní norma může vyvolávat účinky zamýšlené zákonodárcem, zakládat práva a povinnosti adresátů právní normy.

Př.: zákonodárce schválí novelou trestního zákona novou skutkovou podstatu trestného činu – pokud se takového skutku někdo dopustí sice po vyhlášení ve sbírce zákonů (tedy po okamžiku, kdy se zákon stane platným), avšak před stanovenou účinností, není to trestný čin, bylo to v období určenému k seznámení s právní normou.

Zpětné působení = retroaktivita

Právní norma působí do budoucna (pro futuro), přičemž zpětné působení je přípustné zcela výjimečně.

Retroaktivní právní norma vyvolává následky těch právních skutečností, které byly dovršeny před datem její účinnosti. Retroaktivitu výslovně připouští čl. 40 odst. 6 Listiny základních práv a svobod:

6) Trestnost činu se posuzuje a trest se ukládá podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán. Pozdějšího zákona se použije, jestliže je to pro pachatele příznivější.

Pozdější norma, která stanovila mírnější trest, působí tedy retroaktivně, avšak je to výjimka, běžné retroaktivní působení právních norem by bylo v rozporu s principem právní jistoty, tedy jedním ze základních principů právního státu. Jedinec si musí být jistý, že jedná v souladu se zákonem a že jeho jednání nebude v budoucnu posuzováno jiným způsobem, podle pozdější právní normy.

Systém práva:

a) právní norma

b) právní institut - soubor právních norem upravujících určitou otázku, například institut promlčení (v občanském právu), institut obhajoby (v trestním řízení)

c) právní odvětví

ad c) právní odvětví – souhrn právních norem upravujících určitý okruh společenských vztahů. Každé právní odvětví má zpravidla jeden či dva právní předpisy, které mají dominující úlohu.

Veřejné a soukromé právo:

„Veřejné právo je to, které vyjadřuje zájmy státu, soukromé to, které vyjadřuje zájmy jednotlivce“ (římský právník Ulpianus).

Na základě recepce římského práva i dnešní právo rozlišuje právo soukromé a veřejné.

Soukromoprávní odvětví:

občanské právo
rodinné právo
obchodní právo
pracovní právo
pozemkové právo

mezinárodní právo soukromé

Veřejnoprávní odvětví:

ústavní právo
trestní právo
správní právo
finanční právo
právo životního prostředí
mezinárodní právo veřejné
(církevní právo)

Další možná dělení systému práva:

právo **mezinárodní**
evropské
vnitrostátní

právo **hmotné** – souhrn norem, které upravují subjektivní práva a povinnosti právnických a fyzických osob, pravomoc a působnost státních orgánů apod. Typický hmotněprávní předpis – občanský zákoník

procesní – souhrn norem, které upravují procesní postupy; reguluje především vztahy, které vznikají při řízení před příslušným státním orgánem (správním úřadem, soudem) a které směřují k uplatňování a ochraně práv stanovených právem hmotným, typickým předpisem je občanský soudní řád

Občanské právo

Definice:

Občanské právo tvoří soubor právních pravidel, která stanoví osobní a majetkový statut subjektů (osob), upravují základní vlastnické poměry mezi subjekty, právní principy, kterými se řídí fyzické a právnické osoby ve svých vzájemných osobních a majetkových vztazích, založených na vzájemně rovném postavení, jakož i právní prostředky vzniku, zajištění, změny a zániku práv a povinností z těchto vztahů a sankce za porušení subjektivních práv a povinností.

Systém občanského práva:

I. obecná část – vymezení pojmu a předmětu OP, zásady, prameny, občanskoprávní vztahy (subjekty, předmět a obsah), občanskoprávní skutečnosti

II. zvláštní část

- a) věcná práva – zejména právo vlastnické
- b) závazkové (smluvní) právo
- c) dědické právo

Zásady občanského práva:

- a) vše je dovoleno, co není výslovně zakázáno
- b) zásada autonomie vůle
- c) zásada právní jistoty – zákaz retroaktivity, ochrana práv třetích osob, ochrana dobré vůle
- d) zásada výkonu práv v souladu s dobrými mravy
- e) zásada prevence

Subjekty občanskoprávních vztahů – fyzické a právnické osoby

a) Fyzické osoby

Způsobilost k právům a povinnostem = právní subjektivita, po celý život od narození až do smrti, § 7 o.z.

Nasciturus – i ten může za jistých okolností mít právní subjektivitu

Právní subjektivita zaniká smrtí – zvláštní případy prohlášení za mrtvého (§7 odst. 2)

Způsobilost k právním úkonům – plné dosažení zletilosti, § 8, 9

Omezení a zbavení způsobilosti k právním úkonům - § 10

b) Právnické osoby

Právnickými osobami jsou:

- a) sdružení fyzických nebo právnických osob
  - obchodní společnosti (veřejná obchodní společnost, komanditní společnost, společnost s ručením omezeným, akciová společnost)
  - občanské sdružení
  - obecně prospěšná společnost
- b) účelová sdružení majetku
  - nadace
  - nadační fond
- c) jednotky územní samosprávy
  - obce, kraje
- d) jiné subjekty, o kterých to stanoví zákon.

Založení x zrušení (např. dohoda o založení/zrušení)

X

vznik x zánik (zpravidla zápis/výmaz v příslušném rejstříku)

Nezisková organizace – není to zákonem upravená forma právnické osoby, vždy se jedná o občanské sdružení, obecně prospěšnou společnost, nadaci nebo nadační fond.

Problematika ochrany osobnosti - § 11 a následující občanského zákoníku

Předmět ochrany – život, zdraví, čest, důstojnost, soukromí

Lze se domáhat:

- a) upuštění od neoprávněných zásahů
- b) odstranění následků
- c) přiměřeného zadostiučinění (včetně náhrady nemajetkové újmy v penězích).

Primárně slouží k ochraně osobnosti občanskoprávní úprava, při intenzivním zásahu se však může jednat i o trestný čin pomluvy - § 206 trestního zákona.

Zákonná omezení osobnostních práv obsahuje § 12 – úřední, vědecká a umělecká a zpravodajská licence

Příslušná úprava ochrany osobnosti v občanském zákoníku

Ochrana osobnosti

§ 11

Fyzická osoba má právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevů osobní povahy.

§ 12

(1) Písemnosti osobní povahy, podobizny, obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy týkající se fyzické osoby nebo jejích projevů osobní povahy smějí být pořízeny nebo použity jen s jejím svolením.

(2) Svolení není třeba, použijí-li se písemnosti osobní povahy, podobizny, obrazové snímky nebo obrazové a zvukové záznamy k účelům úředním na základě zákona.

(3) Podobizny, obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy se mohou bez svolení fyzické osoby pořídit nebo použít přiměřeným způsobem též pro vědecké a umělecké účely a pro tiskové, filmové, rozhlasové a televizní zpravodajství. Ani takové použití však nesmí být v rozporu s oprávněnými zájmy fyzické osoby.

§ 13

(1) Fyzická osoba má právo se zejména domáhat, aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů do práva na ochranu její osobnosti, aby byly odstraněny následky těchto zásahů a aby jí bylo dáno přiměřené zadostiučinění.

(2) Pokud by se nejevilo postačujícím zadostiučinění podle odstavce 1 zejména proto, že byla ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti, má fyzická osoba též právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích.

(3) Výši náhrady podle odstavce 2 určí soud s přihlédnutím k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k porušení práva došlo.

§ 14

Zrušen.

§ 15

Po smrti fyzické osoby přísluší uplatňovat právo na ochranu její osobnosti manželu nebo partnerovi (a) a dětem, a není-li jich, jejím rodičům.

§ 16

Kdo neoprávněným zásahem do práva na ochranu osobnosti způsobí škodu, odpovídá za ni podle ustanovení tohoto zákona o odpovědnosti za škodu.

Občanskoprávní vztahy

- prvky: subjekt, obsah, předmět (objekt)

subjekty – fyzické a právnické osoby (viz výše), stát

obsah – souhrn práv a povinností vyplývajících z právního vztah

předmět – přímý x nepřímý

nepřímý předmět – věci (movité, nemovité), práva (např. pohledávka), jiné majetkové hodnoty (např. know-how)

Právní skutečnosti

- takové skutečnosti, s nimiž normy občanského práva spojují vznik, změnu nebo zánik občanskoprávních vztahů (práv a povinností)

- nejvýznamnější – právní úkony – projevy vůle směřující ke vzniku, změně nebo zániku občanskoprávního vztahu (dvoustranné právní úkony = smlouvy)

- jiné právní skutečnosti:

- a) rozhodnutí státních orgánů
- b) vytvoření věci nebo díla
- c) protiprávní úkony
- d) stavy
- e) události

Čas jako nejvýznamnější právní skutečnost:

prekluze (výjimečně, např. reklamační lhůty) = zánik práva

promlčení = výrazné oslabení práva, obecná promlčecí lhůta 3 roky

VĚCNÁ PRÁVA:

A, Vlastnické právo

Vlastnická oprávnění - právo věc držet, užívat, požívat jeho plody a užitky a nakládat s ní (§ 123 a následující obč. zák.)

Omezení vlastnického práva – tzv. sousedská práva, zákaz imisí - § 127 obč. zák.:

§ 127

(1) Vlastník věci se musí zdržet všeho, čím by nad míru přiměřenou poměrům obtěžoval jiného nebo čím by vážně ohrožoval výkon jeho práv. Proto zejména nesmí ohrozit sousedovu stavbu nebo pozemek úpravami pozemku nebo úpravami stavby na něm zřízené bez toho, že by učinil dostatečné opatření na upevnění stavby nebo pozemku, nesmí nad míru přiměřenou poměrům obtěžovat sousedy hlukem, prachem, popílkem, kouřem, plyny, parami, pachy, pevnými a tekutými odpady, světlem, stíněním a vibracemi, nesmí nechat chovaná zvířata vnikat na sousedící pozemek a nešetrně, popřípadě v nevhodné roční době odstraňovat ze své půdy kořeny stromu nebo odstraňovat větve stromu přesahující na jeho pozemek.

(2) Je-li to potřebné a nebrání-li to účelnému využívání sousedících pozemků a staveb, může soud po zjištění stanoviska příslušného stavebního úřadu rozhodnout, že vlastník pozemku je povinen pozemek oplotit.

(3) Vlastníci sousedících pozemků jsou povinni umožnit na nezbytnou dobu a v nezbytné míře vstup na své pozemky, popřípadě na stavby na nich stojící, pokud to nezbytně vyžaduje údržba a obhospodařování sousedících pozemků a staveb. Vznikne-li tím škoda na pozemku nebo na stavbě, je ten, kdo škodu způsobil, povinen ji nahradit; této odpovědnosti se nemůže zprostit.

B, Podílové spoluvlastnictví

C, Společné jmění manželů – vznik, co není předmětem, zúžení SJM, zánik, vypořádání - viz § 143 a následující obč.zák.

D, Práva k věci cizí

Věcná břemena

Právo zadržovací

Právo zástavní

ZÁVAZKOVÁ PRÁVA

Nájemní smlouva

Zvláštní ustanovení o nájmu bytu

Upraveno v §§ 685 – 716 občanského zákoníku.

Nájem bytu vzniká nájemní smlouvou, kterou pronajímatel přenechává nájemci za nájemné byt do užívání, a to na dobu určitou nebo bez určení doby užívání.

Nájemní smlouva musí obsahovat označení bytu, jeho příslušenství, rozsah jejich užívání a způsob výpočtu nájemného a úhrady za plnění spojená s užíváním bytu nebo jejich výši. **Nájemní smlouva musí mít písemnou formu** (§ 686 odst. 1). Není-li dodržena písemná forma, je nájemní smlouva neplatná (viz § 40 odst. 1 o.z.: Nebyl-li právní úkon učiněn ve formě, kterou vyžaduje zákon nebo dohoda účastníků, je neplatný.)

Není-li doba nájmu dohodnuta, má se za to, že smlouva o nájmu byla uzavřena na dobu neurčitou.

U manželů vzniká tzv. **společný nájem bytu přímo ze zákona:**

Společný nájem bytu manžely

§ 703

(1) Jestliže se za trvání manželství manželé nebo jeden z nich stanou nájemci bytu, vznikne společný nájem bytu manžely.

(2) Vznikne-li jen jednomu z manželů za trvání manželství právo na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu, vznikne se společným nájmem bytu manžely i společné členství manželů v družstvu; z tohoto členství jsou oba manželé oprávněni a povinni společně a nerozdílně.

(3) Ustanovení odstavců 1 a 2 neplatí, jestliže manželé spolu trvale nežijí.

§ 704

(1) **Stal-li se některý z manželů nájemcem bytu před uzavřením manželství, vznikne oběma manželům společný nájem bytu uzavřením manželství.**

(2) Totéž platí, vzniklo-li před uzavřením manželství některému z manželů právo na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu.

§ 705

(1) **Nedohodnou-li se rozvedení manželé o nájmu bytu, soud na návrh jednoho z nich rozhodne, že se zrušuje právo společného nájmu bytu. Současně určí, který z manželů bude dále užívat jako nájemce.**

(2) Nabyli-li práva na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu jeden z rozvedených manželů před uzavřením manželství, zanikne právo společného nájmu bytu rozvodem; právo byt užívat zůstane tomu z manželů, který nabyl práva na nájem bytu před uzavřením manželství. V ostatních případech společného nájmu družstevního bytu rozhodne soud, nedohodnou-li se rozvedení manželé, na návrh jednoho z nich o zrušení tohoto práva, jakož i o tom, kdo z nich bude jako člen družstva dále nájemcem bytu; tím zanikne i společné členství rozvedených manželů v družstvu.

(3) Při rozhodování o dalším nájmu bytu vezme soud zřetel zejména na zájmy nezletilých dětí a stanovisko pronajímatele.

Zánik nájmu bytu:

Zánik nájmu bytu

§ 710

(1) Nájem bytu zanikne písemnou dohodou mezi pronajímatelem a nájemcem nebo písemnou **výpovědí**.

(2) V písemné výpovědi musí být uvedena lhůta, kdy má nájem skončit. **Výpovědní lhůta nesmí být kratší než tři měsíce** a musí skončit ke konci kalendářního měsíce. Výpovědní lhůta začne běžet prvním dnem měsíce následujícího po měsíci, v němž byla výpověď doručena druhému účastníkovi.

(3) V případě, že nájem bytu byl sjednán na dobu určitou, skončí také uplynutím této doby.

(4) Nájem bytu, který byl sjednán na dobu výkonu práce pro pronajímatele, skončí posledním dnem kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž nájemce přestal bez vážného důvodu na své straně vykonávat práce pro pronajímatele.

(5) Přestane-li nájemce bytu, jehož nájem byl sjednán na dobu výkonu práce pro

pronajímatele, vykonávat z vážného důvodu na své straně tyto práce, změní se nájem tohoto bytu na nájem na dobu neurčitou, a to od prvního dne měsíce následujícího po měsíci, v němž nájemce přestal práce pro pronajímatele vykonávat.

(6) Za vážný důvod na straně nájemce se považuje zejména splnění podmínek pro přiznání starobního nebo invalidního důchodu, skutečnost, že nájemce nemůže podle lékařského posudku vykonávat sjednanou práci a pronajímatel pro něj nemá jinou vhodnou práci, nebo skončení pracovního poměru výpovědí danou pronajímatelem z důvodu organizačních změn.

§ 711

(1) Pronajímatel může vypovědět nájem pouze z důvodů uvedených v zákoně.

(2) Pronajímatel může vypovědět nájem **bez přivolení soudu**:

a) jestliže nájemce nebo ti, kdo s ním bydlí, přes písemnou výstrahu hrubě porušují dobré mravy v domě;

b) jestliže nájemce hrubě porušuje své povinnosti vyplývající z nájmu bytu, zejména tím, že nezaplatil nájemné a úhradu za plnění poskytovaná s užíváním bytu ve výši odpovídající trojnásobku měsíčního nájemného a úhrady za plnění poskytovaná s užíváním bytu nebo nedoplnil peněžní prostředky na účtu podle § 686a odst. 3;

c) má-li nájemce dva nebo více bytů, vyjma případů, že na něm nelze spravedlivě požadovat, aby užíval pouze jeden byt;

d) neužívá-li nájemce byt bez vážných důvodů nebo byt bez vážných důvodů užívá jen občas;

e) jde-li o byt zvláštního určení nebo o byt v domě zvláštního určení a nájemce není zdravotně postižená osoba.

(3) Písemná výpověď pronajímatele musí být doručena nájemci. V písemné výpovědi pronajímatele musí být uveden důvod výpovědi, výpovědní lhůta (§ 710 odst. 2), poučení nájemce o možnosti podat do šedesáti dnů žalobu na určení neplatnosti výpovědi k soudu, a pokud nájemci podle tohoto zákona přísluší bytová náhrada, závazek pronajímatele zajistit nájemci odpovídající bytovou náhradu.

(4) Má-li nájemce právo na náhradní byt nebo na náhradní ubytování, je povinen byt vyklidit do 15 dnů po zajištění odpovídajícího náhradního bytu nebo náhradního ubytování.

(5) Nájemce není povinen byt vyklidit, pokud podá ve lhůtě šedesáti dnů ode dne doručení výpovědi žalobu na určení neplatnosti výpovědi a řízení není ukončeno pravomocným rozhodnutím soudu.

§ 711a

(1) Pronajímatel může vypovědět nájem **pouze s přivolením soudu v těchto případech**:

a) potřebuje-li pronajímatel byt pro sebe, manžela, pro své děti, vnuky, zetě nebo snachu, své rodiče nebo sourozence;

b) jestliže nájemce přestal vykonávat práci pro pronajímatele a pronajímatel potřebuje služební byt pro jiného nájemce, který pro něho bude pracovat;

c) je-li potřebné z důvodu veřejného zájmu s bytem nebo s domem naložit tak, že byt nelze užívat nebo vyžaduje-li byt nebo dům opravy, při jejichž provádění nelze byt nebo dům delší dobu užívat;

d) jde-li o byt, který souvisí stavebně s prostory určenými k provozování obchodu nebo jiné podnikatelské činnosti a nájemce nebo vlastník těchto nebytových prostorů chce tento byt užívat.

(2) Písemná výpověď pronajímatele musí být doručena nájemci. V písemné výpovědi pronajímatele musí být uveden důvod výpovědi a výpovědní lhůta (§ 710 odst. 2).

(3) V případě výpovědi dané z důvodů uvedených v odstavci 1 písm. a), c) a d) je pronajímatel povinen uhradit nájemci nezbytné stěhovací náklady, pokud nedojde k jiné dohodě.

(...)

(6) Nájemce je povinen vyklidit byt do 15 dnů po zajištění odpovídajícího náhradního bytu nebo náhradního ubytování.

Základní pojmy, zásady a průběh občanského soudního řízení

- základní pramen: občanský soudní řád (zákon č. 99/1963 Sb.)

4 druhy civilního procesu:

- a) řízení nalézací
- b) řízení exekuční
- c) řízení insolvenční
- d) řízení rozhodčí – přenesení pravomoci rozhodovat určité spory na rozhodčí soudy, výsledkem je rozhodčí náleží, k přenesení pravomoci dochází tzv. rozhodčí doložkou

ad a) řízení nalézací

- 2 druhy nalézacího řízení: sporné x nesporné
- liší se typickými znaky, pojmenováním účastníků, zásadami

- základní zásady: dispoziční, ofiiality vyhledávací, projednací, formální pravdy, materiální pravdy

Účastníci řízení

- žalobce a žalovaný, v řízení, které může být zahájeno i bez návrhu „navrhovatel“ a ti, o jejichž právech má být v řízení jednáno

Procesní způsobilost – způsobilost k procesněprávním úkonům, účastník, který ji nemá, musí být zastoupen

- zástupci účastníků:

- a) na základě zákona zákonní zástupci
- b) na základě plné moci: např. advokát, obecný zmocněnec
- c) na základě rozhodnutí soudu – opatrovník

Podmínky řízení: pravomoc soudu, příslušnost soudu (místní, věcná), splnění poplatkové povinnosti, překážka věci rozsouzené

Zahájení řízení – náležitosti návrhu

Zahájení řízení

§ 79

(1) **Řízení se zahajuje na návrh.** Návrh musí kromě obecných náležitostí (§ 42 odst. 4) obsahovat **jméno, příjmení a bydliště účastníků** (obchodní firmu nebo název a sídlo právnické osoby, označení státu a příslušné organizační složky státu, která za stát před soudem vystupuje), popřípadě též jejich zástupců, **vyličení rozhodujících skutečností, označení důkazů, jichž se navrhovatel dovolává, a musí být z něj patrno, čeho se navrhovatel domáhá.** Ve věcech vyplývajících z obchodních vztahů musí návrh dále obsahovat identifikační číslo právnické osoby, identifikační číslo fyzické osoby, která je podnikatelem, popřípadě další údaje potřebné k identifikaci účastníků řízení. Tento návrh, týká-li se dvoustranných právních vztahů mezi žalobcem a žalovaným (§ 90), se nazývá žalobou.

(2) Žalobce je povinen k návrhu připojit písemné důkazy, jichž se dovolává, a to v listinné nebo v elektronické formě.

(3) Žalobu (návrh na zahájení řízení) soud doručí ostatním účastníkům do vlastních rukou. Žalobce (navrhovatel) může obeznamit žalovaného (ostatní účastníky řízení) s obsahem návrhu tím, že vedle stejnopisu žaloby (návrhu) doručovaného soudem mu sám zašle další stejnopis.

(4) Stejnopis návrhu na zahájení řízení o způsobilosti k právním úkonům toho, kdo je advokátem 62a), doručí soud bez odkladu též ministru spravedlnosti a předsedovi České advokátní komory.

Žalobní petit – to, čeho se žalobce/navrhovatel domáhá

§ 80

Žalobou (návrhem na zahájení řízení) lze uplatnit, aby bylo rozhodnuto zejména

a) o osobním stavu (o rozvodu, o neplatnosti manželství, o určení, zda tu manželství je či není, o zrušení, neplatnosti nebo neexistenci registrovaného partnerství 33c) (dále jen "partnerství"), o určení otcovství, o osvojení, o způsobilosti k právním úkonům, o prohlášení za mrtvého);

b) o splnění povinnosti, která vyplývá ze zákona, z právního vztahu nebo z porušení práva;

c) o určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není, je-li na tom naléhavý právní zájem.

§ 81

(1) **I bez návrhu může soud zahájit řízení** ve věcech péče o nezletilé, řízení o vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče, řízení o způsobilosti k právním úkonům, řízení opatrovnické, řízení o prohlášení za mrtvého, řízení o dědictví, řízení o určení, zda tu manželství je či není, a další řízení, kde to připouští zákon.

Rozhodnutí – rozsudek

- 4 části: úvodní část, výrok, odůvodnění, poučení o možnosti podat řádný opravný prostředek
- písemné vyhotovení je třeba doručit účastníkům řízení do vlastních rukou
- doručením rozsudku začíná účastníkům běžet lhůta pro podání odvolání – 15 dnů od doručení
- právní moc: rozsudek, který byl doručen a proti kterému se již nelze odvolat, je v právní moci
- vykonatelnost rozsudku: spočívá v přímé vynutitelnosti prostřednictvím státní moci (soudní vykonavatel, exekutor)
- v rozsudku soud rozhodne i o nákladech řízení

Rozsudek není jediná forma rozhodnutí, soud může o některých věcech rozhodnout:

1, **usnesením** – jeho náležitosti ne tak striktní, obvykle ve věcech týkajících se průběhu řízení (usnesení o zastavení řízení, o předběžném opatření apod.)

2, **platebním rozkazem** – soud rozkazem bez nařízení jednání uloží, aby žalovaný do **15 dnů od doručení zaplatil pohledávku, nebo aby v této lhůtě podal odpor. Podáním odporu se platební rozkaz ruší a soud nařídí jednání**

Opravné prostředky

Řádné: odvolání

X

Mimořádné: dovolání, žaloba pro zmatečnost, žaloba na obnovu řízení

Odvolání

- podává se prostřednictvím soudu, který rozhodl v prvním stupni
- odvolání má dvojí účinky:
  - 1, suspenzivní – odkládá se právní moc rozhodnutí
  - 2, devolutivní – o věci rozhodne soud vyšší instance
- odvolací soud odvolání
  - 1, odmítne,
  - 2, potvrdí,

- 3, změnění, nebo
- 4, zruší a věc vrátí soudu nižší instance.

Dovolání

- rozhoduje Nejvyšší soud
- účastník musí být zastoupen advokátem
- zákon stanovuje dovolací důvody
- soud může dovolání zamítnout nebo rozhodnutí odvolacího soudu zruší

ad b) exekuční (vykonávací) řízení

- účastníci se nazývají oprávněný a povinný
- v případě, že povinnost stanovena rozhodnutím nebyla splněna dobrovolně
- zahajuje se na návrh, příslušný je okresní soud podle bydliště nebo místa povinného
- způsobů výkonu rozhodnutí je několik – např. srážky ze mzdy, prodejem movitých věcí a nemovitostí, vyklizením...)

Oprávněný má dvě možnosti:

- 1, podat návrh na výkon rozhodnutí, tento výkon rozhodnutí provede přímo soud
  - 2, podat návrh na nařízení exekuce, exekuci nařídí soud, ale provede jí exekutor
- oba způsoby mají své klady a zápory

Postup soudu před zahájením nalézacího řízení - předběžné opatření

§ 74

(1) Před zahájením řízení může předseda senátu nařídit předběžné opatření, je-li třeba, aby zatím byly upraveny poměry účastníků, nebo je-li obava, že by výkon soudního rozhodnutí byl ohrožen.

(2) Účastníky řízení jsou navrhovatel a ti, kteří by jimi byli, kdyby šlo o věc samu. Účastníky řízení podle § 76b jsou navrhovatel a ten, vůči němuž návrh směřuje.

(3) Příslušným k nařízení předběžného opatření je soud, který je příslušný k řízení o věci, nestanoví-li zákon jinak.

(4) K rozhodnutí o návrhu na předběžné opatření podle § 76a je příslušný okresní soud, který je místně příslušný pro obvod (okres) navrhovatele. Bude-li předběžné opatření nařízeno, soud předá po provedení jeho výkonu věc neprodleně soudu příslušnému podle § 88 písm. c). Má-li soud, kterému byla věc předána, za to, že není soudem uvedeným v § 88 písm. c), předloží věc k rozhodnutí o příslušnosti svému nadřízenému soudu; tímto rozhodnutím je soud, jehož příslušnost byla určena, vázán.

(5) K rozhodnutí o návrhu na předběžné opatření podle § 76b je příslušný okresní soud, v jehož obvodu je nebo byl dům, byt, místnost nebo jiný prostor společně obývaný s navrhovatelem (dále jen „společné obydlí“).

§ 76

(1) Předběžným opatřením může být účastníku uloženo zejména, aby

- a) platil výživné v nezbytné míře;
- b) odevzdal dítě do péče druhého z rodičů nebo do péče toho, koho označí soud;
- c) poskytl alespoň část pracovní odměny, jde-li o trvání pracovního poměru a navrhovatel ze závažných důvodů nepracuje;
- d) složil peněžitou částku nebo věc do úschovy u soudu;
- e) nenakládal s určitými věcmi nebo právy;
- f) něco vykonal, něčeho se zdržel nebo něco snášel.

§ 76a

(1) Ocitlo-li se **nezletilé dítě** bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny, předseda senátu předběžným opatřením nařídí, aby bylo na nezbytně nutnou dobu umístěno ve vhodném prostředí, které v usnesení označí. Vhodným prostředím se rozumí výchovné prostředí u osoby nebo zařízení způsobilého zajistit nezletilému dítěti řádnou péči s ohledem na jeho fyzický a duševní stav, jakož i rozumovou vyspělost a umožnit realizaci případných jiných opatření stanovených předběžným opatřením. Jde-li o svěření dítěte do pěstounské péče podle zvláštního právního předpisu 33a) na přechodnou dobu, po jejímž uplynutí lze dát souhlas rodiče s osvojením, nebo na dobu do rozhodnutí soudu o tom, že není třeba souhlasu rodiče k osvojení, soud svěří dítě do pěstounské péče předběžným opatřením.

- pro situace domácího násilí:

§ 76b

(1) Je-li jednáním účastníka, proti kterému návrh směřuje, vážným způsobem ohrožen život, zdraví, svoboda nebo lidská důstojnost navrhovatele, předseda senátu předběžným opatřením uloží účastníku, proti kterému návrh směřuje, zejména aby

- a) opustil společné obydlí, jakož i jeho bezprostřední okolí, nezdržoval se ve společném obydlí nebo do něj nevstupoval,
- b) nevstupoval do bezprostředního okolí společného obydlí nebo navrhovatele a nezdržoval se tam,
- c) se zdržel setkávání s navrhovatelem, nebo
- d) se zdržel nežádoucího sledování a obtěžování navrhovatele jakýmkoliv způsobem.

(2) Výjimky vyplývající z plnění povinností uložených předběžným opatřením účastníku, proti kterému návrh směřuje, stanoví soud, a to s přihlédnutím k jeho oprávněným zájmům.

(3) Předběžné opatření podle odstavce 1 trvá jeden měsíc od jeho vykonatelnosti. Předcházelo-li rozhodnutí o návrhu na předběžné opatření podle odstavce 1 vykázaní podle zvláštního právního předpisu 33c), počíná tato lhůta dnem následujícím po dni, v němž uplynula lhůta stanovená v tomto zvláštním právním předpise. V případě podání návrhu na prodloužení předběžného opatření podle odstavce 4 neskončí lhůta dříve, než soud o takovém prodloužení rozhodne.

(4) Bylo-li před uplynutím doby uvedené v odstavci 3 zahájeno řízení ve věci samé, může předseda senátu na návrh navrhovatele rozhodnout o prodloužení doby trvání předběžného opatření. Ustanovení § 75 odst. 4 se použije přiměřeně; návrh na prodloužení doby trvání předběžného opatření musí rovněž obsahovat vyličení rozhodných skutečností odůvodňujících prodloužení doby trvání předběžného opatření, údaj o majetkových či jiných poměrech, včetně vlastnických a jiných vztahů ke společnému obydlí. Soud při svém rozhodování vezme v úvahu zejména trvání stavu ohrožení navrhovatele podle odstavce 1, obsah a důvody podaného návrhu na zahájení řízení ve věci samé, majetkové či jiné poměry účastníků, včetně vlastnických a jiných vztahů ke společnému obydlí, na které se vztahuje předběžné opatření, a další rozhodné okolnosti. Předběžné opatření zanikne nejpozději uplynutím 1 roku od okamžiku jeho nařízení. Pokud navrhovatel neprokáže své majetkové či jiné poměry, včetně vlastnických a jiných vztahů ke společnému obydlí, může soud prodloužit dobu trvání předběžného opatření jen z důvodů zvláštního zřetele hodných.

(5) Rozhodnutí o návrhu předběžného opatření podle odstavce 1 není podmíněno předchozím vykázaním podle zvláštního právního předpisu 33c).

Institut vykázaní podle zákona o policii (zákon č. 273/2008 Sb.)

- úzce souvisí s předchozím předběžným opatřením, jeho smyslem je rovněž ochrana před domácím násilím:

§ 44

(1) Lze-li na základě zjištěných skutečností, zejména s ohledem na předcházející útoky, důvodně předpokládat, že se osoba dopustí nebezpečného útoku proti životu, zdraví anebo svobodě nebo zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti, je policista oprávněn vykázat tuto osobu z bytu nebo domu společně obývaného s útokem ohroženou osobou (dále jen „společné obydlí“), jakož i z bezprostředního okolí společného obydlí. Policista je oprávněn tuto osobu vykázat i v její nepřítomnosti.

(2) Vykázaní trvá po dobu 10 dnů ode dne jeho provedení. Tuto dobu nelze zkrátit ani se souhlasem ohrožené osoby. Podáním návrhu na vydání předběžného opatření podle občanského soudního řádu 12) v průběhu vykázaní se doba vykázaní prodlužuje do dne nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tomto návrhu.

(3) Vykázaní oznámí policista ústně vykázané i ohrožené osobě a vyhotoví potvrzení o vykázaní, které jim předá proti podpisu. Součástí potvrzení o vykázaní je vymezení prostoru, na který se vykázaní vztahuje, uvedení totožnosti ohrožené a vykázané osoby, poučení o právech a povinnostech vykázané osoby a adresa útvaru policie, u kterého si může vyzvednout kopii úředního záznamu o vykázaní. Odmítne-li ohrožená nebo vykázaná osoba potvrzení o vykázaní převzít nebo odmítne-li písemně potvrdit jeho převzetí, policista tuto skutečnost uvede v úředním záznamu.

(4) Není-li vykázaná osoba vykázaní přítomna, poučení o jejích právech a povinnostech v souvislosti s vykázaním jí policista poskytne při prvním kontaktu. Je-li to možné, policista této osobě předá potvrzení o vykázaní, v opačném případě ji poučí o možnosti převzít potvrzení o vykázaní a kopii úředního záznamu o vykázaní u příslušného útvaru policie; součástí poučení je i údaj o adrese tohoto útvaru.

(5) Nesouhlasí-li vykázaná osoba s vykázaním, může proti němu na místě podat námitky, které policista uvede v potvrzení o vykázaní. Policista námitky předá bez zbytečného odkladu krajskému ředitelství příslušnému podle místa vykázaní (dále jen „příslušné krajské ředitelství“). Vykázaná osoba může dále do 3 dnů ode dne převzetí potvrzení o vykázaní podat příslušnému krajskému ředitelství námitky písemně. Lhůta pro podání námitek počíná běžet dnem následujícím po dni, kdy došlo k převzetí potvrzení o vykázaní a je považována za dodrženu, jsou-li námitky nejpozději v její poslední den předány k poštovní přepravě nebo podány u příslušného krajského ředitelství. O tomto právu policista vykázanou osobu poučí před předáním potvrzení o vykázaní.

(6) Shledá-li příslušné krajské ředitelství, že podmínky pro vykázaní nebyly splněny, vykázaní ukončí a o této skutečnosti vyrozumí ohroženou a vykázanou osobu bez zbytečného odkladu.

§ 45

(1) Vykázaná osoba je povinna

- a) opustit neprodleně prostor vymezený policistou v potvrzení o vykázaní,
- b) zdržet se vstupu do prostoru podle písmene a),
- c) zdržet se styku nebo navazování kontaktu s ohroženou osobou,
- d) vydat policistovi na jeho výzvu všechny klíče od společného obydlí, které drží.

Policista vykázanou osobu poučí o následcích neuposlechnutí výzvy podle písmene d) 13).

(2) Vykázaná osoba má právo

- a) vzít si ze společného obydlí věci sloužící její osobní potřebě, osobní cennosti a osobní doklady před splněním povinnosti podle odstavce 1 písm. a),
- b) vzít si v průběhu vykázaní ze společného obydlí věci podle písmene a) a věci nezbytné pro její podnikání nebo pro výkon povolání; právo lze uplatnit jedenkrát a pouze v přítomnosti policisty, policista o výkonu tohoto práva ohroženou osobu předem informuje, (...)